

Čmrlji – najbolj ogrožene koristne žuželke

Jože Pavlič, Ljubno na Gorenjskem

Star sem nekaj več kot 80 let. Odkar se zavedam življenja, imam veliko veselje do narave. Občudujem in spoštujem vse živo, tako človeštvo, živalstvo in rastlinstvo. Vsak dan pa sem vedno bolj žalosten, ker nam pred očmi izumira veliko koristnih žuželk, ptic in drugih prostoživečih živali. Številne izginjajo zaradi sodobne obdelave poljskih površin in gozdov. Travnike so v preteklosti kosili dvakrat na leto, zdaj pa jih petkrat, tako da večina cvetočih rastlin sploh ne more dozoreti.

Ker jih čebele in čmrlji zaradi tega ne morejo oprasiti, so prikrašane tako cvetlice in žuželke. Cvetočih travnikov sploh ni več. Košnje s kosilnicami, škropljenje poljščin in težki poljedelski stroji na dostopnih površinah uničijo prav vse površinske čmrlje in tudi zemeljske v plitvejših rovih. Tiste, ki po čudežu ostanejo, zanesljivo izkopljejo lisice in jazbeci, saj imajo izostren voh in zaznajo vonj zalege tudi meter pod zemljo.

Že nekaj desetletij me nekateri kmetje na večjem območju od Kokre, Loma, Tržiča pa tja do Žirovnice in Bleda na mojo prošnjo obveščajo o najdbah čmrljevih gnezd. Na vsem tem območju na leto najdem največ tri do štiri ohranjena gnezda. Lani so me obvestili o dvanajstih izropanih gnezdih. Vse sem si ogledal in videl, kako globoko, tudi med debelimi koreninami, lahko plenilci izropajo gnezdo. Našel sem samo dve nedotaknjeni površinski gnezdi, in sicer enega pri Podnartu in drugega pri Žirovnici. Oba sem ogrebel in ju po potrebi občasno hranil, dokler se niso čmrlji poslovlili.

Poleg omenjenih težav imajo čmrlji tudi številne naravne sovražnike. To so mravlje, voščene vešče, miši, voluharji, krti, podlasice, skoraj vsi ptiči, krastače, ježi, kune, lisice, jazbeci in zveri, celo medvedi.

Naj začnem pri mravljah. Površinski čmrlji znajo zelo dobro splesti gnezdo iz mahu in suhih trav, in to tako gosto, da je satovje s čmrlji na suhem tudi ob močnejšem deževju. To ustreza tudi mravljam, zato se vselijo v njihovo gnezdo in jih oropajo medicene, s tem pa tako nadlegujejo čmrlje, da se ti izselijo in po večini propadejo.

Največji in najbolj zahrbtni sovražnik čmrljev pa je po mojih izkušnjah voščena vešča. Zaradi njene izjemno razvitega voha se pred njo ne more skriti nobeno gnezdo s satovjem in zalego na površini ni v plitvejših rovih v zemlji. Vsaj nekaj možnosti za preživetje pa imajo čmrlji globoko v zemlji in na zelo zaraščenih krajih. Samo lani sem našel devet gnezd, ki

so jih uničile ličinke vešče. Kako pretresljiv je pogled na tako prepredeno in opustošeno gnezdo naših ljubljencev! Ne moremo in ne znamo jim pomagati ne prej in ne pozneje. Večkrat sem skušal rešiti napadeno gnezdo. Očistil sem satovje z zalego ter jih dal v drug panj s čistim mahom, a vedno zaman. Čez nekaj dni se je vse ponovilo.

Pred veščami niso varne niti čebele. Skozi steklo v opazovalnem panju sem večkrat opazil, kako so čebele preganjale veščo, dokler se ni skrila v kak kotiček, kjer se je pregon končal. Kot je videti, je čebele sploh ne morejo pičiti. K sreči pa imajo možnost pregleda vsega satovja, tako da lahko odstranijo vso zalego vešče. Čmrlji tega ne morejo. Da bi čim bolj razredčil vešče okrog čmrljaka, sem celo leto ob njem nameščal vabe za lovljenje vešč, os, muh in sršenov. Najbolj jih privlači pivo radler s pomarančo.

Spomladi, ko zmrzal dovolj popusti, se čmrlje matice prebudijo iz zimskega spanja in začnejo takoj iskati primerno mesto za gnezdenje. Zemeljski čmrlji in včasih tudi nekateri površinski najprej preiščejo vse rove v zemlji. Za njihovo domovanje je najprimernejše zapuščeno mišje gnezdo s suho travo. Takšna gnezda je mogoče najti tudi na površini. Bolj redka, a tudi primerna so prazna voluharjeva gnezda. Tu pa se začne prva velika nesreča čmrljev. Večina matic, ki se srečajo v že pripravljenih in zasedenih gnezdih, se namreč med seboj pomori. V enem panju sem nekoč našel celo pest mrtvih matic, ki so se naslednjo pomlad vrnile v staro gnezdo. Za površinske čmrlje je lažje, saj vsako leto gnezdiijo drugod, zato

Foto: Tjaša Kotnik

se matice le redkokdaj srečajo s tekmicami. Tiste matice, ki so srečno preživele te ovire, pa čaka še večja nevarnost. Ustvariti morajo satovje in zalego. Zato morajo kar precej časa nabirati medicino in pelod na sicer redkih cveticah, takrat pa so zelo lahek plen skoraj vseh vrst ptičev.

Pri nas srečno prezimi večina matic, zato se v začetku pomladi tolažimo, da bo bolje, a smo vedno razočarani. Že po nekaj dneh se živahen prelet matic tako razredči, da smo ljubitelji čmrljev lahko žalostni. V mojem čmrljaku je vedno pripravljenih 17 lesenih panjičev, primerno napolnjenih z razrezanim suhim mahom in nekaj celicami starega ohranjenega satja, da matica lahko shrani medicino, če to želi, če ne, pa naredi svoj lonček. Predlani se je v te panje samih naselilo osem matic, a je že po tednu dni ostala ena sama. Če kje po čudežu najdemo nedotaknjeno površinsko gnezdo, je najvarneje, da ga še isti dan ogrebemo, kajti če tega ne storimo, je prej ali slej zasledljivo izgubljeno. Če najdemo zemeljske čmrlje na odprtem zemljišču, jih ne ogrebajmo, temveč jih zaščitimo s primerno mrežico, ki jo s količki trdno pritrdimo v zemljo. V gozdu pa je najbolje nanje namestiti kar nekaj večjih vej, seveda tako, da čmrlji lahko pridejo v gnezdo.

Ker se že vse življenje ukvarjam s čmrlji, so me v zrelih letih nekateri pogosto zasmehovali, češ, to je veselje za otroke. Kljub temu se zaščiti in negovanju čmrljev nikoli nisem odpovedal. Ker pa čmrljev polovico leta ni, imam v svojem čmrljaku 4-satni zastekljen opazovalni panj, da lahko v mrzlih dneh po mili volji opazujem zanimivo življenje čebel. Seveda je ta prostor ogrevan na približno 15 °C. Samo ljubiteljski čebelar sem že več kot 50 let. Čebelam nikoli ničesar ne jemljem, z veseljem pa jih hranim, kadar so lačne. Sem pač nekakšen posebnež, vedno zadovoljen z malenkostmi in nikoli obremenjen s pridobitništvom.

Ker že mladina na podeželju zaradi čedalje bolj redkih čmrljevih gnezd o teh žuželkah ne ve skoraj ničesar, že nekaj desetletij vabim spomladi učence bližnjih osnovnih šol na ogled čmrljev in njihovih gnezd. Ob tem jim povem, kako potrebne in koristne so te žuželke, seveda poleg čebel, za oprasevanje cvetja, ki ga čebele ne morejo oprasiti. Vesel sem, da otroke to zanima. Večkrat pride kak fantič še posebej k meni, da se podrobneje pomeniva.

Vsi ljubitelji narave moramo v svojih okoljih večkrat spodbujati ljudi k skrbi za ohranjanje vsega dobrega in lepega, kar nam je sploh še ostalo! ■

DELO ČEBELARJA PO MESECIH

Čebelarjeva opravila v novembru

Franc Podriznik, Kokarje, franjo.podriznik@gmail.com

Narava se je umirila. Prav tako tudi čebele, ki pa jih ob morebitnih toplih dneh okoli dneva spomina na mrtve še lahko opazimo, kako iščejo vire hrane na cvetovih, s katerimi smo se poklonili našim prednikom.

V panjih je mir. Čebelje družine so po večini brez zalege, stisnjene v gručo, ki se glede na zunanjo temperaturo krči in razteza. Čebele v notranjosti gruč (brez zalege) morajo zunanjemu sloju čebel zagotavljati temperaturo, ki se ne sme znižati na manj kot 8 °C. Zato je temperatura v notranjosti, odvisno od zunanjih temperatur, od 18 °C do 26 °C. Čebele v gruču menjajo položaj. Ko se zunanji sloj ohladi, se pomakne v notranjost in nasprotno. Čebele uravnavajo temperaturo z drgetanjem mišičevja, za to pa potrebujejo energijo v obliki medu. Ker novembra navedno še ni hudega mraza, ta mesec porabijo manj kot 1 kg hrane.

Topel in sončen dan pritegne čebele na plano. Opazovanje čebel je tudi edino opravilo, ki si ga pri čebelah zdaj privoščim. Razveselim se vsake družine, ko vidim, kako oživi. Družinam, ki morda niso izletele, prisluhnem in narahlo potrkam na notranja vratca. Pomiri me značilen šum, ki se hitro umiri. Če sem v začetku oktobra opravil še zadnji hitri vpogled v družine in če na podlagi odpada varoj (testni vložek je dosegljiv od zunaj) lahko sklepam, da družina ni pretirano napadena s temi zajedavci, je trkanje po panju umirjene družine popolnoma odveč. V čebelnjak zaidem občasno tudi ob hladnejših dneh. Čebele so popolnoma mirne in neslišne. Šumenje družine, ki ne preneha, mi ob takšnih priložnostih vzbudi skrb, saj z družino nekaj ni v redu. Lahko je ostala brez matice, nemirne pa so tudi družine, ki so močnejše okužene z varojami. Tem družinam bom pozornost namenil ob prvi odjugi.